

Zpráva ze zahraniční služební cesty na Slovensko

Místo: Bratislava, Kremnica, Banská Bystrica, Martin (Slovensko)

Termín: 25.–29. 6. 2007

Účastníci cesty: PhDr. Tomáš Kalina, Mgr. Jan Kahuda (oba NA Praha)

Účel cesty: Výměna zkušeností v oblasti předarchivní péče u státních i nestátních původců mezi Národním archivem a Slovenským národním archivem

Zprávu podávají: Tomáš Kalina, Jan Kahuda

Datum vyhotovení: 10. 7. 2007

Schválila: PhDr. Eva Drašarová, CSc., ředitelka NA

Část obecná:

Cesta byla zahájena dne 25. 6. 2007, z Prahy jsme odjeli v 15.35 hod a do Bratislavy jsme přijeli v 19.50 hod. Ubytování bylo zajištěno v inspekčním pokoji Slovenského národního archivu, ve dnech 26.–28. 6. 2007 jsme bydleli v inspekčním pokoji Státního okresního archivu v Kremnici. Cesta byla ukončena dne 29. 6. 2007, dr. Kalina odjel do Prahy v 16.22 hod., příjezd 20.30 hod., mgr. Kahuda ukončil služební cestu ve 14.00 hod. a na Slovensku dále pobýval v rámci dovolené. Během cesty se nevyskytly žádné problémy.

Část odborná:

Služební cesta byla zaměřena na získání a výměnu zkušeností mezi pracovníky Národního archivu a Slovenského národního archivu při výkonu předarchivní péče u státních, zejm. identických původců, dále byla pozornost věnována problematice písemností s dlouhodobými skartačními lhůtami, které jsou původcem stále využívány (odborná dokumentace související s vlastní agendou). Doplnkově byly zjišťovány zkušenosti slovenských kolegů též s předarchivní péčí u tzv. nestátních původců a při akvizicích osobních archivů.

Dne 26. 6. 2007 dopoledne jsme v doprovodu pracovnice Oddělení predarchívnej starostlivosti SNA mgr. Kataríny Kuchárkovej navštívili Slovenský hydrometeorologický ústav (Jeséniova 17, Bratislava, dále SHMÚ). Pracovnice SHMÚ ing. Ľudmila Tekulová a Irena Michlíková nás seznámily se současnou podobou spisové služby v SHMÚ, podrobně byla demonstrována jeho spisovna (tzv. registraturné stredisko a archiv (SHMÚ má od roku 2004 zřízen archiv dle § 4, odst. 2b zákona č. 395/2002 Z. z. – „*archívy štátnych orgánov, štátnych rozpočtových organizácií a štátnych príspevkových organizácií*“). Ve spisovně jsou uloženy převážně administrativní dokumenty s lhůtami 5 a 10 let, ekonomická agenda a z odborné dokumentace pouze ty typy, které mají charakter S (např. některé synoptické mapy). V oddělené místnosti archivu zařízené též kompaktními regály a otočnými registraturami je uložena odborná dokumentace ústavu určená k dlouhodobému, resp. trvalému uložení, a vybrané archiválie administrativního charakteru. Bylo ověřeno, že typy odborné dokumentace jsou téměř totožné jako u ČHMÚ, pochopitelně neobsahují tak staré dokumenty. Kapacita archivu je 1.000 bm, aktuálně je využito 300 bm. **Z diskuse vyplynulo, že tento typ archivů neodpovídá úplně našemu specializovanému archivu ani bývalému podnikovému archivu, protože zatímco tyto archivy samostatně a pouze s formální kontrolou prováděly skartační řízení a ukládaly archiválie, současné slovenské archivy výše uvedeného typu sice archiválie trvale ukládají a zpřístupňují, avšak výběr cestou skartačního řízení probíhá vždy ve spolupráci s příslušným státním archivem, v případě SHMÚ Slovenským národním archivem.** Podle paragrafu 5 zmíněného zákona mohou být zřizovateli výše uvedených archivů státní orgány a jimi zřízené právnické osoby, obce a samosprávné kraje, jiné právnické osoby a jiné fyzické osoby, tedy, jedná se o univerzální typ archivu pro všechny typy původců soukromoprávních i veřejnoprávních, od nichž se odlišují pouze státní ústřední archivy a státní archivy regionální (pokud tyto archivy již nebyly zřízeny jako veřejné archivy před nabytím účinnosti tohoto zákona). Mgr. Kuchárková doplnila některé informace o historii původce. Pracovnice SHMÚ zároveň předvedly vyhotovený spisový a skartační řád a badatelský řád archivu SHMÚ (poslední verze k 1. 7. 2005, nebyl s ohledem na autorské právo předán; u písemností typu A se neuvádějí skartační lhůty, spisový plán je členěn dle agend, nikoli organizačně, koncepce plánu je ovlivněna evropskou ISOnormou), které byly vypracovány podle metodických vzorů publikovaných OAR MBV SR (Mrižová – Kartous, vyd. KTZ 2003). Metodicky zajímavé je, že pro dokumenty vznikající u regionálních pracovišť zavádí plán samostatné signatury. Pro veřejnost je

k dispozici badatelna pro 10 badatelů vybavená příruční knihovnou. Badatelé mají k dispozici rozsáhlou odbornou knihovnu zčásti i historického charakteru. Získané informace mají zásadní význam při pojetí výkonu předarchivní péče NA vůči Českému hydrometeorologickému ústavu, který se jeví v tomto ohledu na rozdíl od SHMÚ jako problematický původce. Dr. Kalina seznámil pracovníce SHMÚ s tezemi svého příspěvku *Veřejnoprávní původci se sloní paměti – existuje řešení?*, který zazněl na 12. konferenci archivářů ČR v Děčíně v květnu t.r. a ve kterém se pokusil řešit problém dokumentů s dlouhodobými skartačními lhůtami, které instituce stále potřebuje ke své činnosti a nechce je odevzdat do veřejného archivu. V případě SHMÚ je tato situace řešena zřízením vlastního archivu, který uchovává trvale archiválie z odborné i administrativní činnosti. Pracovníci SHMÚ nedoporučují oddělovat předarchivní péči o odborné dokumenty od péče o dokumenty administrativního charakteru u původců tohoto typu. Dr. Kalina dále předal kontakt na příslušné pracovníky ČHMÚ a přislíbil zajistit též spisový řád a plán ČHMÚ.

Dne 26. 6. 2007 jsme byli přijati ředitelem SNA PhDr. Peterem Draškabou. Při krátkém rozhovoru byl upřesněn plán služební cesty, dr. Draškabovi jsme zároveň odevzdali některé novější publikace NA. Dr. Draškaba nás pak doprovázel po celou dobu cesty ve dnech 26.–28. 6. 2007 a v průběhu cesty jsme měli možnost s ním konzultovat některá témata týkající se předarchivní péče, zpracování archiválií a problematiku novely archivního zákona, která je aktuálně u slovenské archivní obce velmi živá. Ve 14.45 hodin jsme odjeli služebním vozem SNA do Kremnice, kam jsme přijeli ve večerních hodinách.

Program dalšího dne 27. 7. 2007 byl zahájen prohlídkou archivu Státní mincovny v Kremnici v doprovodu pracovníka Odboru archivov a registratúr MV SR PhDr. Petera Zoričáka, který dříve v tomto archivu působil, a současné archivářky mgr. Kuracínové. Dr. Zoričák a mgr. Kuracínová shrnuli krátce historii archivu (původně podnikový archiv s více než 80 let dlouhou tradicí péče o dokumenty, dnes zřízen se souhlasem MV dle archivního zákona). Archiv se nalézá v historické budově mincovny, kam se dokumenty vrátily roku 1989. Při krátké exkurzi jsme měli možnost si prohlédnout dokumenty o dolování a ražení mincí v Kremnici a okolí od 16. století. Dohled nad vyřazováním, jako u ostatních archivů tohoto typu, náleží příslušnému státnímu archivu.

Denní program pokračoval prohlídkou Státního okresního archivu v Kremnici, který je umístěn v účelové budově na okraji města a je zde uloženo všech 425 fondů. Ředitelka archivu mgr. Adriana Ezrová nás krátce seznámila s historií archivu a ukázala některé archiválie z fondu Archiv města Kremnica uspořádaný v 1. polovině 20. století archivářem Pavolem Křížkem (zvl. zajímavé dokumenty z období husitství). Jedná se o mimořádně rozsáhlý a hodnotný archivní fond s dokumenty od 13. do 20. století.

Odpoledne jsme odjeli do Banské Bystrice, kde jsme v doprovodu dr. Draškaby a vedoucí oddělení predarchívnej starostlivosti SNA mgr. Márii Šánikové navštívili Úrad priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky. S historií úřadu a podobou spisové služby nás seznámil ředitel odboru patentových fondů a informací ÚPV ing. Rastislav Marčok. V jeho doprovodu jsme si prohlédli též registraturu ÚPV a seznámili se s řešením archivace písemností s dlouhodobými lhůtami (ÚPV nemá zřízen vlastní archiv, po skartačním řízení budou dokumenty ukládány v SNA). Registratura je členěna do několika celků, z nich největší obsahuje patentové přihlášky, další je určena pro uložení administrativních spisů, utajovaných dokumentů a dokumentů účetní povahy. Největším souborem je tzv. patentový fond obsahující dokumenty k jednotlivým patentům a patentovým vzorům – obsahuje asi 13 milionů patentových spisů, část z nich je již pouze v elektronické podobě. Celková kapacita všech spisoven je 11 bkm, z toho pro patentový fond cca 7 bkm. Zpětně probíhá digitalizace i starších patentových dokumentů z období od roku 1919 do roku 1992 ve spolupráci s ČR (výměna). Ročně přibývalo v uvedených letech patentových dokumentů cca 1000 a 2000 vzorů, v současné době je to cca 300 patentových dokumentů ročně a 500 přihlášek.

Digitalizované dokumenty se ukládají v pdf formátu původně na CD-ROM, nově pouze na serverech, separátně se ukládají příslušná metadata. Po roce 1993 byla provedena delimitace z ČPÚ. Kromě toho jsou v knihovně úřadu uloženy zahraniční a mezinárodní standardy a jejich případné elektronické edice. Odbor patentových fondů a informací zajišťuje tyto služby: spravuje knihovnu a výše uvedené patentové fondy a přihlášky, zajišťuje chod badatelný pro veřejnost, vypracovává rešerše z patentové literatury a patentových dokumentů a vydává odborné publikace. Kromě badatelný v tomto úřadu fungují na Slovensku ještě 4 další „patentové knihovny“, které umožňují veřejnosti studium těchto dokumentů v papírové i elektronické podobě. Úřad umožňuje do mezinárodní databáze ESPACENET, která obsahuje 600 milionů patentových dokumentů. Spisová služba úřadu je vedena v programovém systému Lotus, zvláštností je dvojí řada č.j., související se zdvojenou evidencí patentových přihlášek. Byl předán ke studiu Registraturný poriadok a plán úřadu platný od 1. 1. 2006, patentové spisy zde mají určeny padesátileté lhůty od data podání přihlášky. Nový registraturní plán řeší i otázku uložení a vyřazování elektronických záznamů a e-mailů a byl vytvořen pod vlivem příslušné ISO normy.

Další den cesty 28. 7. 2007 byl zahájen návštěvou Archivu literatury a umění Slovenské národní knihovny v Martině (archiv byl zařazen do rámce Slovenské národní knihovny na základě zákona o SNK z 1. 2. 2000, přičemž Matica slovenská se zcela osamostatnila a je u ní uložena spolková a administrativní registratura a sbírky). S dějinami archivu a jeho současnou podobou nás seznámila ředitelka archivu mgr. Jarmila Gráfová. Archiv vznikl v roce 1954 při znárodnění Matice slovenskej (ta vznikla 1861 na spolkovém základě). Archiv obsahuje osobní fondy a literární rukopisy, sbírku fotodokumentace a hudební rukopisy.

S mgr. Gráfovou byly pak konzultovány následující otázky:

- Akvizice (ALU má určitou částku na nákup archiválií, ta se však rok od roku mění, v roce 2007 se tato částka řádově snížila oproti roku 2006), při akvizicích se ALU soustředí na osobnosti básníků, spisovatelů, publicistů, ale i na oblast výtvarného umění a hudby. ALU se snaží o získávání archiválií též ze zahraničí, spolupráce se zastupitelskými úřady Slovenské republiky je však limitovaná.
- Zpracování archiválií (ALU má vlastní pravidla pro zpracování osobních fondů, které jsou obdobné jako pravidla Literárního archivu PNP. Fond je rozdělen do skupin: Korespondence, Práce, Dokumentace (též životopisný materiál) a Tisky. Při zpracování je podchycována každá jednotlivina v podstatě katalogizačním způsobem. Jednotlivé archivní pomůcky jsou zpřístupněny v celku na internetových stránkách Slovenské národní knihovny (www.snk.cz) jako textové soubory. V posledních letech se začíná rovněž s databázovým zpracováním (program MARC 21). Archiv je členěn do XXIX skupin, přičemž skupina I-IV obsahuje nejstarší fondy Matice, Slovenského národního muzea, sbírky a jednotliviny, od V. skupiny výše osobní fondy a další sbírky.
- Byly nám též ukázány inventáře vypracované Maticí slovenskou pro její sbírky, jsou metodicky zajímavé důsledným členěním podle ročníků a uvnitř těchto podle organizačního členění Matice.

Po skončení návštěvy ALU jsme měli možnost ještě krátce navštívit etnografickou expozici Slovenského národního muzea v Martině a prohlédnout si výstavu o Milanu Rastislavu Štefánikovi a také expozici Češi na Slovensku instalovanou v původním domku rodiny Horákových.

Závěrečný den služební cesty 29. 7. 2007 byl vyplněn rozsáhlou konzultací s pracovníky Oddělení predarchívnej starostlivosti SNA pod vedením mgr. Šánikové. Během

konzultace byla věnována pozornost zejména rozdílům v české a slovenské legislativě týkající se předarchivní péče, jejímu konkrétnímu výkonu včetně administrativních úkonů (dr. Kalinovi byly předány vzory některých interních písemností SNA používaných při výkonu předarchivní péče – viz příloha), a předarchivní péči u tzv. nestátních původců (zejm. politických stran).